

TERZIJDE

DEN UYL. VAN POPPEN EN MENSEN: **OORLOG EN REPRESSIE OP HET TONEEL**

Met *Den Uyl: van Poppen en Mensen* bracht het Gentse gezelschap Ultima Thule een productie zoals er meer moesten gemaakt worden: een boeiende en authentieke dramatische verwerking van een stuk eigen verleden. Wim De Wulf vertelt hier enkele individuele verhalen die in het ruimere kader van de tweede wereldoorlog, de repressie en de nawerking ervan geplaatst worden.

Het stuk vindt zijn ontstaan in een erfgoedproject van Het Bruggemuseum en de Erfgoedcel Brugge over het *Brugsch Poppenspel Den Uyl* uit Assebroek dat in 1942 werd opgericht. Het Bruggemuseum benaderde Ultima Thule met de vraag of het gezelschap geen zin had om aan de slag te gaan met het historisch materiaal van het poppentheater uit Assebroek. Met dit uitgangspunt creëerde Wim De Wulf een eigen stuk dat verbluffend authentiek overkomt. De auteur vertrekt van een reconstructie van een opvoering door Den Uyl van een kerstspel en aansluitend een clute. Daarop enten hij en zijn compagnie een eigen drama waarin de poppenspelers de hoofdfiguren zijn.

De toeschouwers zien dus een heuse poppenkast, de technische installatie voor licht en geluid inclusief. Een liedje van Marlene Dietrich suggereert meteen de tijdsfeer waarin het stuk zich afspeelt. De technicus bevindt zich al op de scène en de twee poppenspelers arriveren om hun repetitie aan te vatten. Er moet dringend gewerkt worden want de voor Kerstmis geplande voorstelling is nakend.

De lichtjes karikaturale typeringen, het Westvlaams dialect, het oubollige van de hele situatie: dit alles creëert een grappige sfeer, temeer daar de acteurs, gelukkig zonder te overdrijven, een subtiel hilarische stijl hanteren. Zo blijkt meteen bij het begin van de repetitie dat Jeanine kothurnen nodig heeft omdat haar armen niet hoog genoeg reiken voor de poppenkast. Naarmate het werk vordert – of niet – ontwikkelt zich het eigenlijke verhaal. Voorzichtig, en sourdine, want alles speelt zich af in 1942 tijdens de bezetting, leren we de personages en de situatie kennen. Jeanine is een lerares die ijvert voor het beschaafd Nederlands. Zij is verloofd met een Franstalige die voor het verzet werkt. Haar collega poppenspeler Armand is een ietwat opportunistisch type. Steeds meer koppelt hij Vlaams- en Duitsgezindheid aan elkaar. Later blijkt dat zijn broer effectief voor

Den Uyl. Van Poppen en Mensen © Koen van Overmeiren

Den Uyl. Van Poppen en Mensen © Koen van Overmeiren

de bezetter werkt. De afloop van het verhaal is tragisch: Jeanines verloofde wordt opgepakt en vanuit Mechelen naar een concentratiekamp gestuurd. Armand zal na de bevrijding twee jaar vastzitten in het kamp van Lokeren en zijn broer werd geëxecuteerd.

Het mooie en ingenieuze van het stuk van Wim De Wulf is dat deze geschiedenis hier naadloos verbonden wordt met de reconstructie van de opvoering in de tijd zelf. Verre van een historisch drama is dit toch een spel waarin de tijdsgeschiedenis scherp geëvoceerd wordt. Dat blijkt uit de opmerkingen van de spelers maar ook uit de opvoering van het kerstspel zelf. Zo wordt de waard van de herberg waar de Heilige Familie onderdak zoekt zonder meer als het type van de gierige jood uitgebeeld.

De productie bestaat dus zoals gezegd uit twee ingrediënten: de reconstructie en het verhaal van de twee spelers. De reconstructie op zich is al een boeiend project want de toeschouwer maakt kennis met de imposante windmachine en geniet van de prachtige poppen – weliswaar replica's – en de simpele decors. Maar het gaat de ploeg van Wim De Wulf natuurlijk in de eerste plaats om de oorlogsgeschiedenis. In het verhaal herkennen we de schokkende gebeurtenissen die intussen tot het verleden behoren maar in vele Vlaamse gezinnen nog voortleven en tot ons collectief geheugen behoren. Via de gesprekken wordt de thematiek van de discriminatie van de Vlamingen en de collaboratie aangesneden. Armand is een verbitterd man die in de eerste wereldoorlog aan het front gevochten heeft waar hij de discriminatie op pijnlijke wijze aan den lijve ondervonden heeft. Jeanine tracht zijn relaas te relativiseren. In discussies over de Flamenpolitiek blijkt dat hij gelooft dat er een historisch moment van emancipatie voor Vlaanderen aangebroken is terwijl zij wel beseft dat de bezetter slechts gebruik maakt van de situatie.

Niet alleen de verschillende opvattingen komen aan bod. Wim De Wulf heeft ook concreet historisch materiaal in het stuk verwerkt. Zo is er het verhaal van Armand die tijdens de repetitie vertelt dat er de vorige avond een groot hakenkruis op de gevel van zijn huis geschilderd werd. Begin 1949 werd de afsluitingsmuur van het huis van Marcel Seys, een van de stichters van Den Uyl, met hakenkruisen en het opschrift "Gestapo" beklad. Seys was een van de slachtoffers van de willekeurige interneringen na de oorlog (Cf. "Poppenspel Den Uyl", *Museum Bulletin*, juli-sept 2013, Musea Brugge, p.15).

Het stuk is met dramatische efficiëntie geconstrueerd. De repetities en de discussies schuiven vlot in elkaar. En het geheel eindigt met een sterk theateraal

moment. Na de voorstelling van het poppenspel draait de kast plots helemaal om. Het is alsof de illusie van het poppenspel nu wijkt voor de harde realiteit. Zo wordt het theater zelf een metafoor voor het schijnvertoon waarachter alle partijen in een conflictsituatie zich verschuilen.

Jozef DE VOS

Den Uyl. Van Poppen en Mensen door Ultima Thule. Tekst en regie: Wim De Wulf; spel: Kurt Defrancq, Els Trio en Rupert Defossez. Première: 27 sept. In CC Brugge; 4 okt. In Minard, Gent.